

Ks. JÓZEF KUDASIEWICZ (Lublin)

WOLNOŚĆ OD PRAWA (Rz 7, 1—4) W ŚWIETLE HISTORII EGZEGEZY

Fragment listu do Rzymian (7, 1—4) występuje w wyraźnej ciągłości myślowej z poprzedzającym kontekstem. Chrześcijanin, dzięki uczestnictwu w śmierci Chrystusa, nie tylko odniósł zwycięstwo nad grzechem (Rz 5, 1—21), śmiercią i ciałem (Rz 6, 1—23), lecz również nad Prawem (Rz 7, 1—25). Ostatnia sekwencja (7, 1—25) rozpoczyna się krótkim wstępem (w. 1—6), który wprowadza w problematykę śmierci dla Prawa. Wstęp ten zdaniem C.H. Dodda¹ jest bardzo trudny i skomplikowany; zawiera wiele zagadnień do dziś dyskutowanych. Jak należy poprawnie rozumieć rzeczownik „prawo”, który występuje w tym fragmencie aż 7 razy? Czy przykład z małżeństwa (w. 2—3) jest alegorią, metaforą, czy przypowieścią? I wreszcie, czy w aplikacji przykładu z życia małżeńskiego (w. 4) zawarta jest idea zaślubin? Na pytania te spróbujemy dać odpowiedź w oparciu o analizę tekstu i historię egzegezy.

ŚMIERĆ DLA PRAWA

Istotną treść tego fragmentu listu do Rzymian można przedstawić przy pomocy sylogizmu²: Prawo tak długo panuje nad człowiekiem, jak długo człowiek żyje (w. 1b). Lecz „wy umarliście dla Prawa przez ciało Chrystusa” (w. 4)³ Więc przeto Prawo już więcej nad wami nie panuje. Zasadę wyrażoną w przesłance większej uzasadnia Apostoł w w. 2 i 3 przykładem zaczer-

¹ *The Epistle of Paul to the Romans*, London 1954, s. 100; zob. również W. Barclay, *List do Rzymian*, Warszawa 1975, s. 142.

² Istotną treść Rz 7, 1—4 w formie sylogizmu przedstawiają: J. Aquis, *Epistola Beati Pauli Apostoli ad Romanos*, Ratisbonae 1888, s. 364; E. Kuhl, *Der Brief des Paulus an die Römer*, Leipzig 1913, s. 222 n.; V Jacono, *Le epistole di S. Paolo ai Romani, ai Corinti e ai Galati*, Roma-Torino 1952, s. 150.

³ Dyskutowane jest również rozumienie Prawa w Rz 7, 1—4. Według jednych egzegetów prawo (*nomos* — bez rodzajnika) w 7,1 nie oznacza jeszcze prawa Mojżeszowego, lecz ma sens ogólny oznaczając prawo jako takie, zasadę jurydyczną, prawo rzymskie, albo sens kolektywny tj. „prawa” (w l. mn.). Rzymianie słyneli ze znajomości prawa, stąd wyrażenie: „mówię do tych, co prawo znają” (w. 1) jest komplementem wypowiedzianym pod adresem odbiorców listu dla zyskania ich życzliwości. Do tej grupy interpretatorów można zaliczyć następujących autorów: M.J. Lagrange, *Épître aux Romains* (EB), Paris 1950⁷, s. 160 n.; V Jacono, jw., s. 152; S. Lyonnet, *Les épîtres des Saint Paul aux Galates, aux Romains* (BJ), Paris 1959, s. 96;

pniętym z prawa małżeńskiego, które zabraniało kobiecie wychodzić za innego mężczyznę, dopóki żył jej własny mąż. Gdyby to uczyniła wbrew Prawu, byłaby winna jego przekroczenia i zasłużyłaby na miano cudzołożnicy. Prawo bowiem tak długo panuje nad niewiastą, jak długo żyje jej mąż. Przez śmierć męża zostaje uwolniona z więzów prawnych łączących ją z byłym mężem i może wyjść za innego. Śmierć jednej ze stron uwalnia od Prawa drugą⁴

W przesłance mniejszej stwierdził Apostoł, że analogiczny fakt zaistniał w życiu duchowym adresatów jego listu: „Tak więc moi bracia, i wy umarliście Prawo przez ciało Chrystusa” (w. 4). Paweł czyni tu aluzje do Rz 6, 1—11; neofici przez chrzest stali się uczestnikami śmierci Chrystusa; zostali pogrzebani z Nim przez chrzest w śmierci (6, 4). Śmierć z Chrystusem była możliwa, ponieważ wcześniej zostali w Niego wszczępieni jako żywe członki Jego ciała⁵ Przez uczestnictwo w śmierci Chrystusa umarł w neoficie stary człowiek, zniszczony został grzech i unicestwione stare prawo; zmartwychwstał on z Chrystusem jako człowiek nowy, uwolniony spod Prawa a poddany łasce⁶

Cała argumentacja Apostoła zmierza do tego, by w konkluzji stwierdzić „Prawo już więcej nad wami nie panuje” (por. w. 6). Paweł jednak inaczej formułuje wniosek: „... abyście wy należeli do Innego [a mianowicie] do tego, który powstał z martwych [i] abyśmy przynosili owoce Bogu” (w. 4). W konkluzji tej nie nawiązuje do przesłanki większej, lecz do przykładu małżeństwa, który ilustruje tę przesłankę. To nowe sformułowanie konkluzji też zawiera implicite ideę wolności od Prawa; wyraża to jednak przez wskazanie

tenże, *Exegesis epistulae ad Romanos*, vol. 2 (cap. V—VIII), Romae 1961.s. 63 n.; E. K ä s e m a n n, *An die Römer*, Tübingen 1973, s.177; G. B a r b a g l i o, *Le lettere di Paulo*, vol. 2 Roma 1980, s. 342. Zdecydowana większość jest jednak zdania, że w całym fragmencie Rz 7,1—4 „prawo” zawsze oznacza Prawo Mojżeszowe. Tak w naszym fragmencie rozumie prawo R.Cornely (Commentarius in S. Pauli Apostoli epistolas. I: Epostola ad Romanos, Parisiis 1927²⁰, s. 345 n.), powołując się na Ojców Kościoła. Zob. również: F.J. L e e n h a r d t, *L'Épître de Saint Paul aux Romains*, Neuchatel-Paris 1957, s. 102; P. A l t h a u s, *Der Brief an die Römer* (NTD,VI), Göttingen 1959, s. 63, H.W. S c h m i d t, *Der Brief des Paulus an die Römer* (ThHINT,VI), Berlin 1962, s. 120; C.K. B a r r e t, *A Commentary on the Epistle to the Romans*, London 1957, s. 135; O. K u s s, *Der Römerbrief II: Rom 6, 11—8, 19*, Regensburg 1959, s. 435; G. T o r t i, *La lettera ai Romani*, Brescia 1977, s. 150; H. S c h l i e r, *Der Römerbrief* (HThKNT,VI), Freiburg 1979², s. 215. Na potwierdzenie tej interpretacji autorzy ci przytaczają: (a) chrześcijaństwo, choć byli pochodzenia pogańskiego, to jednak znali Prawo Mojżesza z katechezy apostołowskiej i lektury liturgicznej; (b) w Rz 7, 2 i 4 są wyraźne aluzje do Prawa Starego Testamentu (zob. w. 2 — Lb 5, 20. 29; Prz 6,24.29; w.4 — Pwt 24,2; Oz 3,3; (c) gdyby *nomos* oznaczało prawo w ogóle lub rzymskie, to w w. 4 miałyby już inny sens. Ta druga interpretacja jest bardziej uzasadniona.

⁴ Por. J. S i c k e n b e r g e r, *Die beiden Briefe des Paulus an die Korinther und sein Brief an die Römer*, Bonn 1923³, s. 199; A. V i a r d, *Épître aux Romains* (BPC, XI—2), Paris 1951, s. 85; A. W i k e n h a u s e r, *Die Christumystik des hl. Paulus* (BZ, 11, 8—10), Münster in W. 1928, z. 6, s.136; H. S c h l i e r, jw., s. 216.

⁵ Por. T h o m a e A q u i n a t i s, *In omnes S.Pauli Apostoli epistolas commenta*, Taurini 1929, s. 93; C.H. D o d d, jw., s. 101; A. S c h ä f e r, *Erklärung des Briefes an die Römer*, Münster in W.1891, s. 216.

⁶ Por. J. A q u i s, jw., s. 367; F P r a t, *La teologie de S. Paul*, t. 1, Paris 1949, s. 270.

skutków tej wolności w życiu: przynoszenie owoców Bogu⁷ Nawiązanie w konkluzji do małżeństwa wyraźnie wskazuje na to, że Paweł nie tylko chciał powiedzieć adresatom listu, że są wolni od Prawa, lecz że mogą zawrzeć nowy związek z „Innym” Niektóre minuskuły (1, 216, 242, 440 n., 1518) po „wy” dodają „mężowi” (*andri*)⁸ Jeżeli mogą zawrzeć nowy związek małżeński, oznacza to, że są wolni, podobnie jak owa niewiasta po śmierci swego męża była wolna. Do obrazu małżeństwa nawiązuje również wzmianka o owocowaniu. Owocem zaślubin z Prawem był grzech, owocem zaś zaślubin „z Innym (mężem)” tj. Chrystusem jest świętość życia (por. Ef 5, 26 n.) i dobre uczynki wypełniane na chwałę Bożą⁹

Nie wszyscy egzegeci godzą się na taką interpretację. Ich zdaniem, Paweł w Rz, 1—4 nie mówi o zaślubinach z Chrystusem, lecz tylko twierdzi, że neofici przez chrzest zostali uwolnieni z niewoli Prawa, podobnie jak niewiasta wolna jest od Prawa męża po jego śmierci. Skutkiem uwolnienia od Prawa nie są zaślubiny z Chrystusem, lecz służba Chrystusowi: uwolnieni od panowania Prawa przechodzą pod panowanie Chrystusa. Ideę zaślubin zastępują ideą panowania i służby Chrystusowi. Zwolennicy tej interpretacji wyrażenie: „abyście wy należeli do Innego” (w. 4) uzupełniają domyślnym „jako Pana” Wzmianka „owoców” — ich zdaniem — nie jest aluzją do płodności zaślubin, lecz do owoców służby Chrystusowi, o której mówił Apostoł w rozdziale poprzednim (6, 21 n.) oraz wspomina w najbliższym kontekście (7, 6), mówiąc o pełnieniu służby¹⁰

Większość jednak egzegetów starożytnych i wielu współczesnych jest zdania, że Apostoł w Rz 7, 1—4 czyni aluzję do zaślubin z Chrystusem. Zwolenników tej interpretacji spotyka się wśród egzegetów szkoły aleksandryj-

⁷ Por. T. Z a h n, *Der Brief des Paulus an die Römer* (KNT, 6), Leipzig 1925, s. 334; zob. również O. K u s s, jw., s. 438.

⁸ Zapewne pod wpływem tych minuskułów lekcję *hymas andri hetero* przyjęła *Polyglotta Complutensis*.

⁹ W długiej historii egzegezy aluzję do zaślubin dostrzegało wielu komentatorów. Zdaniem G. E s t i u s a (*In omnes b. Pauli Epistolas item in catholicas commentarii*, vol 1, Moguntiae 1852, s. 137) fraza „ut sitis alterius — allusio est ad coniugium, a quo comparationem desumsit in superioribus” Podobnie rozumieją to wyrażenie: C o r n e l i u s a L a p i d e, *Commentaria in omnes S. Pauli epistolas*, Parisiis 1868, s. 119; J.T. B e e l e n, *Commentarius in Epistolam S. Pauli ad Romanos*, Lovanii 1854, s. 203; H.A.W. M e y e r, *Kritisch-exegetisches Handbuch über den Brief des Paulus an die Römer* (KEK, IV), Göttingen 1886⁷, s. 334; A. S c h a f e r, jw., s. 216; T. Z a h n, jw., s. 333; E. K ü h l, jw., s. 226; E.H. D o d d, jw., s. 102. Na temat owoców tych zaślubin zob.: A. C a l m e t, *Commentarius litteralis in omnes libros Novi Testamenti*, vol. 3, Wirceburgi 1788, III, s. 435; A. B i s p i n g, *Erklärung des Briefes an die Römer*, Münster in W. 1854, s. 205; J.A. B e n g e l, *Gnomon. Auslegung des Neuen Testaments in fortlaufenden Anmerkung. II: Briefe und Offenbarung*, Leipzig 1932⁴, s. 56.

¹⁰ Reprezentantów tej interpretacji spotyka się wśród Ojców Kościoła i współczesnych teologów. Sedulus Junior (*Collectanea in omnes b. Pauli Epistolas*, PL 103, 65) zdanie Pawła: „ut sitis alterius”, interpretuje następująco: „Christi simus servi” Podobnie A m b r o s i a s t e r (*Commentaria in XII Epistolas b. Pauli*, PL 17, 107): „Christi simus servi solius” Zob. również: T h o m a e A q u i n a t i s, jw., s. 93; V. L i p s i u s, *Briefe an die Galater, Römer, Philipper* (HCNT, 2) Freiburg in Br. 1892, s. 124; E. C o r n e l y, jw., s. 352; M.J. L a g r a n g e, jw., s. 162; A. V i r a d, jw., s. 86.

skiej i antiocheńskiej¹¹ Dużym uznaniem cieszyła się w okresie przed i po trydenckim¹² Nie brak też jej zwolenników wśród biblistów dziewiętnastowiecznych i współczesnych¹³

ALEGORIA CZY PRZYPOWIEŚĆ

Na interpretacje Rz 7, 1—4 duży wpływ wywarło rozumienie gatunku literackiego w. 2—3, które odwołują się do przykładu małżeństwa. Ci egzegeci, którzy przyjmują, że Rz 7, 2—3 jest alegorią, dostrzegają w badanym fragmencie wyraźną aluzję do zaślubin z Chrystusem. Pierwszy w sposób wyraźny za metaforą, a raczej za alegorią opowiedział się Cornelius a Lapide¹⁴: „Apostolus hoc capite pulchra utitur metaphora, vel potius allegoria” Według tej interpretacji mąż oznacza Prawo, żonę zaś dusza ludzka; potomstwem zaślubin z Prawem były złe uczynki. Po śmierci pierwszego małżonka, tj. Prawa, dusza ludzka zawiera nowy związek małżeński z drugim małżonkiem, tj. Chrystusem i rodzi potomstwo dobrych uczynków. Tłumaczenie to znalazło zwolenników w historii egzegezy¹⁵ Do najciekawszych jej ujęć należy ujęcie psychologiczne. F. Prat¹⁶ przedstawia ją w formie jakby równania:

niewiasta	=	ludzkie „ja” (<i>le moi</i>) niezmiennające się w różnych stanach
Prawo męża	=	grzech tkwiący w starym człowieku
nowe małżeństwo	=	łączność z Chrystusem.

¹¹ O r y g e n e s (*Commentaria in Epistolam b. Pauli ad Romanos*, PG 14, 1075) po wyjaśnieniu Rz 7, 4 wzywa: „Festinandum est ergo ad istas secundas nuptias, quae beatiores sunt multo quam primae”; Diodor z Tarsu (tekst podaje K. S t a a b, *Pauluskommentare aus der griechischen Kirche*, Münster in W. 1933, s. 86); T e o d o r e t z C y p r u, *Commentarius in omnes s. Pauli Epistolas*, PG 82, 114 n.; T e o f i l a k t, *Commentarius in Epistolas ad Romanos*, PG 124, 420; M a k a r y W i e l k i, *Homilia XXVII*, PG 34, 693—696.

¹² Zdecydowanie za interpretacją małżeńską opowiedział się Erazm z Rotterdamu (*Paraphrases in Novum Testamentum*, t. 3, Berolini 1860, s. 275); G. E s t i u s, jw., s. 137; C o r n e l i u s a L a p i d e, jw., s. 118 n.; J. A. B e n g e l, jw., s. 202 n.; A. C a l m e t, jw., s. 434 n.; A. N a t a l i s, *Commentarius litteralis et moralis in omnes Epistolas S. Pauli Apostoli*, vol. 2, Venetiis 1768, s. 37.

¹³ Zob. A. S c h ä f e r, jw., s. 216; T. Z a h n, jw., s. 332 n.; T. G o d e t, *Kommentar zu dem Brief an die Römer*, Hannover 1892, s. 43; W. S a n d a y, A. C. H e a d l a m, *A critical and exegetical Commentary on the epistle to the Romans*, Edinburgh 1911, s. 170 n.; F P r a t, jw., s. 269; P. A. V i t t i, *Soteriologia*, Roma 1930, s. 295 n.; A. W i k e n h a u s e r, jw., s. 136; I. A. M u i r h e a d, *The Bride of Christ*, „Scottish Journal of Theology” 5:1952 s. 179 n.

¹⁴ Cornelius a Lapide, jw., s. 118.

¹⁵ Zob. np. A. C a l m e t, jw., s. 43; A. V i a r d, jw., s. 8. K. R o m a n i u k (*List do Rzymian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań—Warszawa 1978, s. 155) mówi o „metaforze małżeńskiej”

¹⁶ F P r a t, jw., s. 269 n.

Jeszcze bardziej psychologizują tę interpretację W. Sanday, A.C. Headlam¹⁷, P.A. Vitti¹⁸ i V. Jacono¹⁹. Według ich ujęcia niewiasta oznacza duszę ludzką, zaś Prawo Mojżeszowe, które prowadzi do tyranii grzechu.

Co sądzić o tej interpretacji? Tłumaczenie alegoryczne, choć wyraźnie akcentuje ideę zaślubin z Chrystusem, to jednak napotyka na poważne trudności. Jest to interpretacja zbyt sztuczna; włącza tekst biblijny w narzucony z góry, obcy duchowi Pawłowemu psychologiczny schemat; nie liczy się z tokiem argumentacji Apostoła i włącza w jego rozumowanie nieobecne w nim pojęcia, jak np. ludzkie „ja” i dusza. Interpretacja psychologiczna ma wyraźnie zabarwienie indywidualistyczne: dusza człowieka, ludzkie „ja”. Św. Paweł natomiast mówi wyraźnie o zaślubinach z Chrystusem całej społeczności Kościoła lokalnego w Rzymie: „abyście wy (*hymas*) należeli do innego” (w. 4)²⁰. Interpretacja indywidualistyczna wywodzi się od samego Orygenes²¹, do egzegezy dostała się pod wpływem mistyków i rozwinęła się szczególnie w XV wieku²².

Te ekcesy interpretacji alegorycznej sprawiły, że większość badaczy skłania się raczej ku przypowieści, lub zwykłemu porównaniu. Zdaniem M.J. Lagrange²³ w. 2—3 stanowią „małą przypowieść”, którą należy interpretować zgodnie z wymogami tego gatunku literackiego. Nie należy więc szukać, jaki sens teologiczny ma każdy szczegół tej paraboli, jak to ma miejsce w alegorii, lecz porównywać sytuację obydwu elementów porównawczych (*tertium comparationis*). Owo *tertium comparationis* można by przedstawić w jednym krótkim zdaniu: związek z prawem przestaje istnieć przez śmierć. Jedna osoba (żona) zostaje uwolniona spod panowania Prawa przez śmierć innej osoby, tj. jej męża. Odnosząc to do adresatów listu Pawła należy stwierdzić, że chrześcijanie również przez śmierć zostają uwolnieni od Prawa; nie jest to jednak śmierć fizyczna jak w wypadku żony, lecz śmierć mistyczna, duchowa z Chrystusem. Interpretacja ta zgodna jest z myślą Pawłową.

ZAŚLUBINY CZY SŁUŻBA

Czy interpretacja paraboliczna wyklucza ideę zaślubin z Chrystusem? Lub inaczej: czy chrześcijanin, uwolniony od panowania Prawa przez śmierć Chrystusa, przechodzi pod panowanie Chrystusa czy też łączy się z Nim

¹⁷ W. Sanday, A.C. Headlam, jw., s. 171.

¹⁸ P.A. Vitti, jw., s. 320.

¹⁹ V. Jacono, jw. s. 151.

²⁰ Tak ocenił interpretację psychologiczną M.-J. Lagrange (jw., s. 162): „C'est tres ingénieux, mais cherché de trop loin et contraire aux lois ordinaires de la parabole”

²¹ Orygenes, jw., 1075; zob. również J. Schmid, *Brautchaft, heilige*, [w:] *Reallexikon für Antike und Christentum*, Bd. 2 s. 530—543.

²² Szczególną rolę w tej interpretacji odegrał Makary Wielki (zob. przypis 10).

²³ M.J. Lagrange, jw., s. 161.

w związek oblubieńczy? Jak już wykazano, wielu egzegetów tak utrzymywało i do dziś utrzymuje. Wydaje się jednak, że w kontekście całego *Corpus paulinum* i w świetle historii egzegezy nie da się wykluczyć idei zaślubin z Chrystusem.

Interpretacja taka nie tylko miała poparcie w historii, lecz wynika również z dokładnej analizy tekstu i kontekstu. Już samo użycie przez Pawła przykładu z życia małżeńskiego jest wymowne i wskazuje na jego interpretację. Aplikacja tego przykładu (7, 4) do adresatów („przeto i wy moi bracia”) następuje bezpośrednio po przypowieści małżeńskiej. To, co dokonało się z niewiastą, jest również udziałem wiernych. Niewiasta nie tylko została uwolniona od Prawa, lecz zyskała możliwość nowych zaślubin. Wyrażna aluzja do tych zaślubin znajduje się w wyrażeniu: „Abyście wy należeli do Innego” (w. 4)²⁴

Przeciwnicy tej interpretacji twierdzą, że Paweł w Rz 7, 1—4 rozwija tylko wyłącznie idee panowania i służby. Dawniej, tj. w Starym Testamencie panem człowieka było Prawo (7, 1), po zniesieniu Prawa, Panem człowieka jest Chrystus (7, 4). Dawniej człowiek służył Prawu teraz służy Chrystusowi Panu. Chrystus jest Prawem odrodzonego w chrzcie człowieka. Idea zaślubin z Chrystusem, według tej interpretacji, niszczy ten paralelizm, gdyż ideę panowania i służby zastępuje nową i obcą ideą zaślubin²⁵

Zarzuty te są nie do przyjęcia. Po pierwsze — należy stwierdzić, że idea zaślubin nie jest nową i obcą; występuje tak w protopaulinach (2Kor 11, 2—3), jak i deuteropaulinach (Ef 5, 22—32)²⁶ Po drugie — idea zaślubin i małżeństwa nie wyklucza wcale idei panowania i służby. Małżeństwo według Prawa Mojżeszowego, które Paweł miał tu na uwadze, wyraźnie podkreśla ideę panowania i służby (Rdz 3, 16); mąż określany był imieniem *baal* tzn. ‘pan’ (Rdz 20, 3; Kpł 21, 4; Pwt 22, 22; 24, 4; 28 nn. 11, 26; Jl 1,8). Podobne znaczenie miał rzeczownik *adon* (Rdz 18, 17; Sdz 19, 26; Am 4,1)²⁷ W liście do Efezjan, który jest pod wyraźnym wpływem teologii Apostoła, w rozumieniu chrześcijańskiego małżeństwa (Ef 5, 22—23) zawarty jest również motyw służby i panowania: „Żony bądźcie poddane swym mężom jak Panu” (Ef 5, 22), tj. jak Chrystusowi²⁸ W tym kontekście wyrażenie Pawła: „Abyście wy należeli do Innego”(Rz 7, 4) można uzupełnić — jako do męża. Idea bowiem „męża” i zaślubin nie wyklucza idei panowania i służby a więc nie niszczy paralelizmu paraboli użytej przez Apostoła. W idei bowiem

²⁴ Zob. T. Zahn, jw., s. 333 n. Za tą interpretacją opowiedział się zdecydowanie J. D. Barnshaw, *Reconsidering Paul's Marriage Analogy in Romans 7, 1—4*, „New Testament Studies” 40:1994 s. 68—88.

²⁵ Por. R. Cornely, jw., s. 350; V Lipsius, jw., s. 124.

²⁶ Zob. J. Kudasiewicz, *Geneza Pawłowej symboliki małżeńskiej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 5:1958 z. 2 s. 5—30; tenże, „Despondi vos uni viro”, 2 Kor 11, 2—3, tamże 9:1962 z. 2 s. 129—156; tenże, „Mężowie, miłujcie żony, jak Chrystus umiłował Kościół (Ef 5, 22—23)”, „Vox Patrum” 8—9:1985 s. 81—88.

²⁷ Zob. R. de Vaux, *Les institutions de l'Ancien Testament*, t. 1, Paris 1958, s. 67—69.

²⁸ Por. J. Kudasiewicz, „Mężowie, miłujcie żony...”, s. 84—88.

„Chrystusa małżonka Kościoła” mieści się również idea „Chrystusa Pana Kościoła” Wprowadzając ideę zaślubin na określenie nowej przynależności wiernych do Chrystusa, nie tylko chciał Paweł zaznaczyć, że ochrzczeni zostali uwolnieni spod jarzma Prawa i przeszli pod panowanie Chrystusa, lecz również chciał zwrócić uwagę na jakość tego panowania i służby: nie jest to służba niewolnicza, rodząca strach, lecz służba oblubieńcza owocująca miłością.

*

*

*

Reasumując dotychczasowe rozważania, należy z historii egzegezy i badań nad Rz 7, 1—4 wyciągnąć następujące konkluzje: (a) prawo, o którym mowa jest w Rz 7, 1—4, oznacza Prawo Mojżeszowe a nie prawo rzymskie lub prawo w ogóle; (b) przykład ilustrujący (Rz 7, 2—3) zaczerpnięty z życia małżeńskiego nie jest alegorią, ani metaforą, lecz krótką przypowieścią; (c) w aplikacji tej przypowieści do życia ochrzczonych nie tylko chodziło Apostołowi o podkreślenie idei panowania Chrystusa i służby wiernych, lecz również relacji miłości (na wzór małżeńskiej) między obydwojma partnerami: „wy” (chrześcijanie Rzymu) i „Inny” (Chrystus).

LIBERTAS A LEGE (R 7, 1—4) IN LUCE HISTORIAE EXEGESEOS

A r g u m e n t u m

Articulus tribus ex partibus constat. In prima parte („mors Legi”) problema Legis discutatur. Quid significat *nomos* (Lex) in R. 7, 1—4? In historia exegeseos tres explicationes existunt. (1) Lex (*nomos*) legem Romanam significat; Paulus ad Romanos scientes legem scribit. (2) *Nomos* significat legem, ut talem, ipsum principium legalitatis. (3) *Nomos* legem Mosaicam significat. In luce historiae exegeseos ultimam explicationem probabiliorem esse videtur. Romani enim etiam legem Moysis cognoverunt, quoniam in sacris coetibus lex semper legeretur Apostolique in suis praedicationibus epistolisque continuo ad eam appellarent. In secunda parte (allegoria an parabola) v. 2—3 discutantur, in quibus Apostolus ad matrimonium alludit. In luce historiae exegeseos illi versus potius ad genus litterarium parabolicum pertinent, quam allegoricum. Interpretatio enim allegorica ad excessus perducit et totaliter aliena est a mente Apostoli. In parte tertia (connubium an servitium) sermo est de consequentia liberationis a lege Mosaica per lavacrum regenerationis seu baptismum. Christianus a lege mosaica liberatus, transiit non solum in servitium Christi, sed etiam in connubium caritatis cum Eo. Christus iustificatis in aqua baptisatis non solum Dominus, sed etiam Sponsus fit.